

АКУЛТУРАЦИЯ И/ИЛИ ЕТНИЧЕСКА ИДЕНТИЧНОСТ. МЕЖДУЕТНИЧЕСКИТЕ СОЦИАЛНИ ДИСТАНЦИИ КАТО КАТАЛИЗАТОР НА ЕТНИЧЕСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ ПРИ БЪЛГАРИ, ТУРЦИ И РОМИ В СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ /СОЦИАЛНОПСИХОЛОГИЧЕСКИ РАКУРС/

Есма Риза¹

Статията представлява теоретичен обзор на част от теориите за акултурацията и представя социалнопсихологически анализ на връзката между акултурация и етническа идентичност. Търси се отговор на въпроса доколко е възможно в процеса на акултурация да се измени и етническата идентичност. Представени са резултати от емпирично изследване на взаимозависимостта между етническите социални дистанции и степента на етническа идентичност у българи, турци и роми от различни градове на България, които подкрепят тезата, че големината на социалните дистанции има предиктивна стойност по отношение на степента на идентичност.

Ключови думи: акултурация, етническа идентичност, социални дистанции.

Акултурацията и етническата идентичност са тясно свързани с етнокултурата. Първото, най-общо казано, е процес на изменение на културата, а второто – социално-психичен продукт или поне елемент на дадена етническа култура. Често се допуска, че в процеса на акултурация изменение търпи в една или друга степен и етноидентичността (вж. Phinney, 1990). В настоящата статия е направен опит да бъдат очертани някои от ключовите теоретични основания за приемането или отхвърлянето на едно такова допускане. Анализирани са основни социалнопсихологически аспекти на връзката между акултурацията и етноидентичността, както и влиянието на междуетническия феномен на социалните дистанции върху тях. Анализът

---

¹ Есма Риза – докторант в Института за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: esmaselman@gmail.com

на връзката между етнически социални дистанции и етническа идентичност е подкрепен с данни от актуално изследване на българи, турци и роми от четири големи градове на България (Риза, 2012).

Култура и акултурация

Понятието култура има много дълга история (още древногръцкият философ Цицерон говори за култивирането на душата като за *cultura animi*) и широк спектър от значения. От една страна, културата се разбира като всички продукти на човешката дейност и поведение – материални и нематериални, които могат да бъдат наследявани или предавани от поколение на поколение, независимо от биологичните гени (Parsons, 1949: 8). От друга страна, културата се определя като „споделени знания и схеми, създадени от дадена общност от хора за възприемане, интерпретиране, изразяване и отговаряне на социалните реалности около тях“ (Lederach, 1995: 9), или дори като „колективно програмиране на ума, разграничаващо една категория хора от друга“ (Hofstede, 1984: 51).

Социалните антрополози предлагат различни гледни точки към етнокултурата – функционалистите отдават ключово значение на ролята ѝ в посрещането на основните и производни потребности на общностите (Malinowski, 1945; Linton, 1945), структуралистите поставят ударението на социалната структура, чийто продукт е културата (Radcliffe-Brown, 1952; Evans-Pritchard, 1962; Lévi-Strauss, 1963); еволюционистите говорят за сходни етапи в развитието на всички култури (Steward, 1955), а релятивистите за качествени различия в развитието на различните култури (Boas, 1940; Herskovits, 1958); има теории, според които базовата личност като съвкупност от нагласи и чувства, които са общи за всички членове на дадена общност, е ядро на културата (Kardiner & Linton, 1939), някои автори представят обществото като функционална единица, носител и възпроизводител на културата (Linton, 1945); други приемат универсалните общочовешки черти на всички култури като единствено важни (Herskovits, 1958), и т. н.

Общото между всички тези гледни точки е това, че никой не приема културата за статична – тя се развива в унисон с потребностите на общностите, изменя се в зависимост от средата и най-вече от взаимодействието с други култури. *Именно взаимните изменения в културите на две или повече дълготрайно взаимодействащи си общности определят процеса, наречен акултурация.*

Всъщност, за взаимни културни влияния говорят още Херодот и Страбон. Според някои, с акултурацията е свързано и това, че още 6 века пр. н. е. Лао Дзъ иска да запази населението на земите си ограничено, за да избегне какъвто и да е взаимен обмен дори с най-близките съседи (за по-подробна история на проблема за акултурацията вж. Berkson, 1969). През XIX в. Фридрих Ратцел (Ratzel, 1896) поставя въпроса за това, че културата е явление – признак на взаимните връзки между народите. През 30-те години на XX в. Линтън, Ретфилд и Хърсковиц изучават процеса акултурация и стигат до извода, че културното изменение се заключава в индивидуалните